

Študijná príručka: Bratislava - Hlavné mesto Uhorska

Táto študijná príručka je navrhnutá na overenie a prehĺbenie vedomostí o historickom období, keď sa Bratislava stala hlavným a korunovačným mestom Uhorska. Obsahuje kvíz s krátkymi otázkami, kľúč správnych odpovedí, námety na esej a komplexný slovník kľúčových pojmov, všetko založené výlučne na poskytnutom zdrojovom texte.

Kvíz: Overenie vedomostí

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2-3 viet.

1. Prečo sa Bratislava v roku 1536 stala hlavným mestom Uhorska a ktoré dva hlavné dôvody viedli k tomuto rozhodnutiu?
  2. Ktoré tri centrálné uhorské inštitúcie sídlili v Bratislave počas jej obdobia ako hlavného mesta?
  3. Opíšte sociálnu štruktúru Bratislavy v 16. až 18. storočí. Ktoré skupiny obyvateľstva v meste žili?
  4. Ako sa zmenil Bratislavský hrad počas panovania Márie Terézie a akú dôležitú funkciu plnila jeho Korunná veža?
  5. Kde sa konali korunovácie uhorských panovníkov a koľko sa ich uskutočnilo v období rokov 1563 až 1830? Uveďte aspoň jedného konkrétneho panovníka, ktorý tu bol korunovaný.
  6. Vymenujte aspoň štyri súčasti korunovačných insígnií, ktoré sa odovzdávali uhorským panovníkom.
  7. Aký významný urbanistický rozvoj zažila Bratislava v 18. storočí pod vládou Márie Terézie? Uveďte dva konkrétne príklady zmien v meste.
  8. Ktorý panovník rozhodol o presťahovaní centrálnych úradov z Bratislavy a kedy sa tak stalo? Ktorá inštitúcia v meste naďalej zasadala až do roku 1848?
  9. Opíšte ceremóniu, ktorá sa odohrávala na korunovačnom pahorku počas korunovačných slávností. Čo mal tento akt symbolizovať?
  10. Podľa lexikónu Jána Mateja Korabinského z roku 1786, aký bol v tom čase počet obyvateľov Bratislavy a ako autor opisoval mesto?
-

Kľúč správnych odpovedí

1. **Prečo sa Bratislava v roku 1536 stala hlavným mestom Uhorska a ktoré dva hlavné dôvody viedli k tomuto rozhodnutiu?** Bratislava (vtedajší Prešporok) sa stala dočasným hlavným mestom Uhorska z rozhodnutia uhorského snemu v roku 1536 z dôvodu neustálej tureckej hrozby. Dva hlavné dôvody jej výberu boli jej poloha severnejšie od dovtedajšieho hlavného mesta Budína a blízkosť Viedne, ktorá bola sídlom Habsburgovcov.
2. **Ktoré tri centrálné uhorské inštitúcie sídlili v Bratislave počas jej obdobia ako hlavného mesta?** Počas obdobia, keď bola Bratislava hlavným mestom Uhorska, sa stala sídlom troch kľúčových centrálnych úradov. Boli to uhorská komora (finančný a daňový úrad), uhorský snem a miestodržiteľská rada.
3. **Opíšte sociálnu štruktúru Bratislavy v 16. až 18. storočí. Ktoré skupiny obyvateľstva v meste žili?** Sociálna štruktúra Bratislavy bola pestrá, pričom väčšinu obyvateľstva tvorili remeselníci a obchodníci. Okrem nich v meste žila inteligencia, roľníci, nádenníci, úradníci štátnych inštitúcií a šľachtici, ktorí sa mohli v meste usádzať na základe nariadenia uhorského snemu.
4. **Ako sa zmenil Bratislavský hrad počas panovania Márie Terézie a akú dôležitú funkciu plnila jeho Korunná veža?** Za panovania Márie Terézie získal Bratislavský hrad najreprezentatívnejší charakter; k hradnému palácu boli pristavané nové hospodárske budovy a

založené záhrady. Jeho najväčšia nárožná veža, Korunná veža, slúžila ako úschovňa korunovačných klenotov až do roku 1784.

5. Kde sa konali korunovácie uhorských panovníkov a koľko sa ich uskutočnilo v období rokov 1563 až 1830? Uveďte aspoň jedného konkrétneho panovníka, ktorý tu bol korunovaný.

Korunovácie uhorských kráľov a kráľovien sa konali v Katedrále sv. Martina. V rokoch 1563 až 1830 sa tu uskutočnilo celkovo 19 korunovácií, pričom ako prvý tu bol korunovaný Maximilián, syn Ferdinanda, a najznámejšia bola korunovácia Márie Terézie.

6. Vymenujte aspoň štyri súčasti korunovačných insígnií, ktoré sa odovzdávali uhorským panovníkom. Korunovačné insígnie, ktoré symbolizovali moc panovníka, tvorili svätostefanská koruna, žezlo, krajinské jablko a korunovačný plášť. Piatou súčasťou bol korunovačný meč.

7. Aký významný urbanistický rozvoj zažila Bratislava v 18. storočí pod vládou Márie Terézie? Uveďte dva konkrétne príklady zmien v meste. V 18. storočí zažila Bratislava pod vládou Márie Terézie najväčší rozmach, spojený s plánovaným rozvojom mesta (urbanizmom). Panovníčka nariadila zbúrať stredoveké opevnenie, čím sa spojilo staré mesto s predmestiami, a reguloval sa tok Dunaja, čo umožnilo zastavať nové priestory, ako napríklad dnešné Hviezdoslavovo námestie.

8. Ktorý panovník rozhodol o presťahovaní centrálnych úradov z Bratislavy a kedy sa tak stalo? Ktorá inštitúcia v meste naďalej zasadala až do roku 1848? O presťahovaní centrálnych úradov do Budína rozhodol cisár Jozef II. svojím nariadením z roku 1783, čím sa začal postupný úpadok významu mesta. Napriek tomu v Bratislave naďalej zasadal uhorský snem, a to až do roku 1848.

9. Opíšte ceremóniu, ktorá sa odohrávala na korunovačnom pahorku počas korunovačných slávností. Čo mal tento akt symbolizovať? Po korunováci v katedrále sa sprievod presunul ku korunovačnému pahorku pri Dunaji. Panovník na koni vyšiel na vrchol a mečom požehnal krajinu na všetky svetové strany, čo symbolizovalo jeho sľub chrániť krajinu pred nepriateľmi z celého sveta.

10. Podľa lexikónu Jána Mateja Korabinského z roku 1786, aký bol v tom čase počet obyvateľov Bratislavy a ako autor opisoval mesto? Podľa lexikónu Jána Mateja Korabinského z roku 1786 mala Bratislava 27 000 obyvateľov. Autor ju opisoval ako veľké, pekné a ľudnaté mesto s príjemnou a výhodnou polohou, ktoré zažilo rozkvet najmä počas vlády Márie Terézie.

Otázky na esej

1. Analyzujte politické, strategické a sociálne dôsledky presunu hlavného mesta Uhorska do Bratislavy v roku 1536.
2. Podrobne opíšte a zhodnoťte vplyv panovania Márie Terézie na rozvoj Bratislavy v 18. storočí, pričom sa zamerajte na urbanizmus, architektúru a spoločenský život.
3. Porovnajme význam a funkciu Bratislavského hradu a Katedrály sv. Martina v období, keď bola Bratislava hlavným a korunovačným mestom Uhorska.
4. Na základe poskytnutých prameňov (text a lexikón Jána Mateja Korabinského) zrekonštruujte obraz Bratislavy v 18. storočí. Zamerajte sa na jej vzhľad, štruktúru, obyvateľstvo a atmosféru.
5. Vysvetlite proces postupného úpadku významu Bratislavy ako hlavného mesta, počnúc nariadením Jozefa II. až po posledné zasadnutie uhorského snemu.

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia

Bratislavský hrad	Pevnosť a rezidencia vypínajúca sa nad mestom. Jeho jadro tvorí palác od Žigmunda Luxemburského, dnešnú podobu so štyrmi vežami získal v 17. storočí a za Márie Terézie dosiahol najreprezentatívnejší charakter. Slúžil ako oficiálna rezidencia panovníka počas návštevy Uhorska a v jeho Korunnej veži sa uschovávali korunovačné klenoty.
Insígnie	Symbody moci alebo vysokej hodnosti. V kontexte Uhorska ide o korunovačné klenoty: svätoštefanská koruna, žezlo, krajinské jablko, korunovačný plášť a meč.
Jozef II.	Panovník, ktorý v roku 1783 nariadil presťahovanie centrálnych uhorských úradov z Bratislavy späť do Budína, čím začal postupný úpadok významu Bratislavy.
Katedrála sv. Martina	Pôvodne miestny farský kostol v Bratislave, ktorý sa v rokoch 1563 – 1830 stal miestom korunovácií uhorských kráľov a kráľovien. Na vežu kostola bola za panovania Márie Terézie umiestnená kópia uhorskej koruny.
Korunovácie	Slávnostné ceremónie, počas ktorých sa panovníkovi odovzdávali insígnie moci. V Bratislave sa konali v Katedrále sv. Martina a zahŕňali sprievod mestom, prisahu, požehnanie krajine z korunovačného pahorku a niekoľkodňové oslavy.
Mária Terézia	Panovníčka, za ktorej vlády zažila Bratislava najväčší rozmach. Často sa v meste zdržiavala, iniciovala zbúranie hradieb, reguláciu Dunaja a založila najstarší verejný park v strednej Európe (dnešný Sad Janka Kráľa).
Mestské hradby	Opevnenie, ktoré chránilo slobodné kráľovské mesto. Za Márie Terézie bolo nariadené ich zbúranie, keďže už nezodpovedali modernej vojenskej technike, čo umožnilo spojenie mesta s predmestiami.

Miestodržiteľská rada	Vládna inštitúcia, jeden z centrálnych uhorských úradov, ktorý sídlil v Bratislave až do roku 1783.
Podunajská monarchia	Štátny útvar, ktorého hlavným mestom bola Viedeň, sídlo Habsburgovcov. Blízkosť k Viedni bola jedným z dôvodov, prečo sa Bratislava stala hlavným mestom Uhorska.
Prešporok	Názov Bratislavy používaný v období, keď sa stala hlavným mestom Uhorska. V prameňoch sa uvádzajú aj názvy Pressburg, Pozsony a Posonium.
Promenáda	Prechádzková cesta. Vznikli v Bratislave po zbúraní hradieb a spojení mesta s predmestiami, čím mesto získalo modernejší charakter.
Rezidencia	Sídlo. Bratislavský hrad slúžil ako oficiálna rezidencia uhorského panovníka počas jeho pobytu v Uhorsku.
Svätoštefanská koruna	Názov pre uhorskú kráľovskú korunu, ktorá bola najdôležitejšou súčasťou korunovačných insígnií.
Uhorská komora	Centrálny finančný a daňový úrad Uhorska, ktorý mal sídlo v Bratislave počas jej postavenia hlavného mesta.
Uhorský snem	Zákonodarný zbor Uhorska, ktorý zasadal v Bratislave. Ako jediná z centrálnych inštitúcií tu zostal aj po roku 1783, a to až do roku 1848.
Urbanizmus	Plánovaný rozvoj mesta. Tento trend sa v Bratislave začal prejavovať za vlády Márie Terézie, kedy sa reguloval tok Dunaja a búrali hradby s cieľom vytvoriť moderné mesto.
Žigmund Luxemburský	Cisár, ktorý dal postaviť jadro Bratislavského hradu – palác lichobežníkového tvaru, slúžiaci ako jeho rezidencia a pevnosť proti husitom.

